

Zaterdag 2 januari 1915 – ochtendeditie

Belgische vluchtelingen.

Donderdagmorgen is een honderdtal vluchtelingen in Roosendaal uit de Java naar het kamp te Gouda vertrokken. Dit is het gehele aantal dat aan het verzoek van de minister om de Java te verlaten heeft gehoor gegeven.

De toevloed van vluchtelingen is vooral de laatste dagen weer kolossaal toegenomen. Vooral uit de omstreken van Kalmthout, Kapellen en Essen komen de Belgen weer met troepjes tegelijk naar Roosendaal, gedwongen als zij zijn door de nijpende nood aan levensmiddelen.

Kleren voor de vluchtelingen.

Nog steeds komen bij het secretariaat van het Nederlands comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers directe aanvragen in om kleren van personen en comités, die zich met de zorgen voor de vluchtelingen bezig houden. Het comité meent hieruit te moeten opmaken, dat zijn mededeling dienaangaande niet tot alle plaatsen van ons land is doorgedrongen. Het herhaalt derhalve, dat het de benodigde kledingstukken verstrekt, doch uitsluitend door tussenkomst der provinciale comités, wiens voorraden geregeld door het Nederlands comité worden aangevuld.

De adressen der provinciale comités zijn als volgt: provinciaal comité voor vluchtelingen te 's Gravenhage, Middelburg, Assen, Utrecht, 's Hertogenbosch, Arnhem, Enschede, Leeuwarden en Groningen.

In Noord-Holland en Limburg, waar geen provinciale comités werkzaam zijn, dient men zich te wenden respectievelijk tot de heer

H. Stinis, secretaris Vluchtelingencomité, Haarlem, en de heer Henri van Oppen te Maastricht.

De kapitein van den Berge van de Telegraaf 5, die te Brussel gevangen gehouden werd door de Duitsers, omdat er brieven bij zijn landingspapieren werden gevonden, is na borgstelling vrijgelaten.

Rotterdam – Voor de Belgen.

Het stoomschip Lincluden, uit Londen alhier aangekomen, heeft ruim 6000 ton meel voor de Belgen aangevoerd.

Parijs, 1 januari. Officiële kennisgeving van vanmiddag drie uur:

De vijand heeft zonder resultaat Sint Joris en het bruggenhoofd, door de Belgen ten zuiden van Diksmuide opgericht, beschoten.

Berlijn, 1 januari. Officiële kennisgeving van vanochtend uit het grote hoofdkwartier: Bij Nieuwpoort is niets van belang gebeurd.

Van herneming van het door vijandelijk kanonvuur volslagen in puin geschoten gehucht Sint Joris is op grond van de hoge waterstand aldaar afgezien.

Krijgsgevangenen.

Berlijn, 1 januari. Het aantal militaire krijgsgevangenen dat in Duitsland is geïnterneerd bedraagt bij het einde van het jaar 8138 officieren en 577.785 man.

In dit aantal is een deel der Russen, die bij de vervolging in Russisch Polen gevangen zijn genomen en zij die nog op transport zijn, niet begrepen.

De gevangenen bestaan uit: Fransen 3459 officieren (waaronder 7 generaals) en 215.905 man; Russen 3575 officieren (waaronder 18 generaals) en 306.294 man; Belgen 612 officieren (waaronder 3 generaals) en 36.852 man; Engelsen 492 officieren en 18.824 man.

Het via Kopenhagen, blijkbaar van de Russische minister van oorlog afkomstige bericht, dat in Rusland 1140 Duitse officieren en 134.700 Duitse soldaten zich in krijgsgevangenschap bevinden is misleidend. De Russen hebben alle burgerlijke gevangenen, die bij het begin van de oorlog zijn aangehouden en geïnterneerd, er bij geteld. Het aantal militaire krijgsgevangenen bedraagt op zijn hoogst 15 procent van het opgegeven aantal. Daarbij moet nog in aanmerking worden genomen, dat een groot deel daarvan gewond in handen der Russen zijn gevallen.

Berlijn, 1 januari. De *Matin* van de 8^e december bevatte een bericht, dat Duits landstormofficieren te Antwerpen hadden geweigerd naar het front te gaan en dat ongeveer 100 van hen naar Keulen waren gezonden om voor een krijgsraad terecht te staan. In Brussel, Antwerpen en Mechelen zouden de garnizoenen daarom door Beierse Landstorm zijn afgelost.

Naar ons (Wolff) van bevoegde zijde wordt medegedeeld, zijn deze berichten verzonnen.

Dagboek van de oorlog. (KVdW)

Brussel, 8 december.

Sedert een week of zes is de oorlog weer verplaatst, te ver ditmaal, dan dat wij hem nog vernemen. En het geeft een vreemd gevoel, als men gaat denken dat op het eigen grondgebied, en dat toch niet zo heel ver van Brussel, gevochten wordt, en geweldiger dan ooit, zonder dat wij er het minste van horen.

“Ik kan niet meer slapen zonder het kanon”, moet Streuvels hebben gezegd. Hij woont vlak bij het gevecht, en zal nu ook wel de beiaard kennen van het onderscheiden geschut, de verschillende stemmen van het schrikkelijke orkest dat ook wij maanden moesten horen. Thans is dat voor ons, Brusselaars, gedaan. De vurige monden zwijgen. En toch weten wij dat anderen ze horen huilen. Onze verbeelding ziet ze. Maar wij staan er tegenover als doven, en als doven zijn wij bedreigd met onbegrip, met ongeloof.

Ja, wij hebben ze gekend, de muziek der vernietiging, en onder ons waren er die echte dilettanten waren geworden, en liefhebberden in kanongebulder. Zij hadden hun geest gescherpt op de onderscheiden klanken, en op de richting van waaruit ze kwamen. “Le solfège de l’artillerie”, had een vriend van mij, een Frans-Belgisch dichter, dat genoemd, en hijzelf scheen de uitdrukking wel aardig te vinden. Dachten wij dan niet meer aan de uitwerking van het schrootgeblaf? Och, zekere zondagochtend, ik vergeet het van mijn leven niet, kwam het zo dichtbij dat ik, die aan mezelf beloofd had tot de laatste man te blijven, het ogenblik gekomen dacht te gaan vluchten ... Maar ging het geluid verwijderend, dan kwam, met het gevoel van betrekkelijke veiligheid, het vernuftige berekeningsoefeningetje, het spelletje van schatten en bepalen terug als een geneugte, als een geboden afleiding. Het geluid van de oorlog leidde, vreemd genoeg, onze gedachten van de verschrikkingen van de oorlog af. In tijden als deze schaamt men zich minder dan ooit om de eigen zelfzucht. Een argeloos egoïsme wint het op alle schijnheiligheid. En zo hecht men, ter eigen voldaanheid, heel veel prijs aan de empirische wetenschap van de klank der veldartillerie uit noord-noordwest, gesteld de richting van de wind en gelet op hinderpalen of weerkaatsingsvlakken. Wat echter die strelende knapheid aan vernielde mensenlevens betekent, daar bekommert men zich niet om. En ik denk aan de anekdote die een vriend mij vertelde. Het was

onder het bombardement van Mechelen. Met zijn vrouw en zijn twee dreumesen van kinderen zat hij, bij kaarslicht, in zijn kelder. De kinderen speelden oorlog natuurlijk. De oudste, drie jaar, kraaide: "Boem! Doen de soldaten" En op datzelfde ogenblik viel er een bom twee huizen verder.

Er wordt sedert zes weken gevochten aan de IJzer. Ditmaal horen wij het niet. Ons is dus zelfs het genoeg ontegd van het geestelijke spel met oorlogsgeluiden. Wat wij van de oorlog vernemen: niets dan steeds maar nieuwe troepen, die gaan en komen.

In Brussel blijven ze natuurlijk rustig, maar wij weten wat zij betekenen. En waar wij van het gevecht niets anders vernemen dan hun bedaardheid, waar wij er niets van horen, waar wij er zelfs niets van lezen - sedert drie dagen is ons de Nieuwe Rotterdamsche Courant ontegd - lopen wij met een beklemming, of men de dampkring rondom ons aan lucht had leeggepompt, of wij in een ijle woonden die ons ineens heel zwaar zou hebben gemaakt, met de ontredde van die onontkomelijke zwaarte. (Zwaarte is het eigenlijke woord niet; het eigenlijke woord kan ik niet vinden).

9 december.

De eerste daad van de nieuwe gouverneur-generaal is het wegruimen van een mogelijk misverstand geweest. Er kon nog onzekerheid bestaan bij sommigen, over de bevoegdheid van staatslichamen, die niet werden afgeschaft, al hadden zij hun werkzaamheid doorgaans gestaakt. Hadden de uitvoerders van de beslissingen van die lichamen nog enige machtiging tot het uitoefenen van hun ambt, laat staan macht?

Een proclamatie van generaal Freiherr von Bissing komt ons inlichten: alle bevoegdheid der provinciegouverneurs gaat op de militaire

gouverneurs over: hijzelf heeft regeringsmacht in de plaats van de koning.

Een verdere mededeling, die niet officieel werd aangekondigd, en die ik van particuliere zijde vernam (ze te bevestigen durf ik niet): Brussel zou met nieuwe rekvisities bedreigd zijn. Er heerst zo goed als geen zichtbare armoede in Brussel. Ik druk op het woord zichtbare. Het getal der bedelaars is wel te verstaan vertienvoudigd: iets wat wel heel zichtbaar is, maar nog geen armoede bewijst, want, wordt men te Brussel ook heel spaarzaam, men blijft liefdadig als men er met een nikkelstukje kan van af komen. Wat ook zichtbaar is, en bewijst dat de armoede met energie wordt tegengewerkt: de soep- en klerenuitdelingen. Niet zichtbaar is echter: de nood van velen, die een goede broodwinning maar geen fortuin hadden, en daaronder ken ik grote ambtenaren, en nu niet meer worden betaald; van kunstenaars, die nooit aan sparen hebben gedacht en nu natuurlijk vergeefs op bestellingen wachten; van lieden wiens geld in "onroerende goederen" is gelegd, die in oorlogstijden geen intrest opbrengen. Het ergste: het is bij dezen, bij dezen alleen dat wordt aangeklopt bij geldinzamelingen en omhalingen. Zij zijn het die desgevallend de schade van rekvisities en oorlogsschattingen voor het grootste deel te dragen hebben ...

Hetgeen natuurlijk niets afdoet van de, ook zedelijke, waarde der tegemoetkoming aan de mindere standen, waar met stille heldhaftigheid, soms ten koste van eigen ontbering, de "arme rijken" hun deel in hebben. Dat ondersteuningswerk, hetwelk iedere maand niet minder dan zeven miljoen frank aan het inrichtingscomité voor Brussel en voorsteden ("Gross-Brüssel" zeggen de Duitsers) kost, en verder door de gemeentekassen en door particulieren geholpen wordt, dankt veel bijstand aan de Amerikaanse "Commission for relief in Belgium". Het woord "relief" vind ik heel gelukkig gekozen:

het kan ook op morele wederopheffing van ons arm land doelen, en doet het ook ongetwijfeld.

Thans ziet men de zware motorwagens der "Commission", beladen met kleren en ondergoed, van lokaal naar lokaal rijden, waar de uitdelingen plaats hebben. Zo'n lokaal heb ik bezocht. Stel u voor een lange, lange zaal in een oud, de laatste jaren zo goed als ongebruikt gemeentegebouw. Ik dring door drommen volk, langs een duistere gang vol bittere en zure geuren. Het volk wordt in bedwang gehouden door burgerpolitie. De zaal, waar de gekalkte muren afschilferen, in twee ongelijke delen gesplitst door iets als een toonbank. Achter de toonbank de gediensstige dames en heren van het comité, die het danig druk hebben. Terwijl aan een tafel juffrouwen zitten te schrijven als vlijtige schoolkinderen, houden anderen zich bezig met het schiften van roze en witte kaarsen. En in het midden staat een als het ware onverschillig kachelkje te gloeien.

De warmte van het kachelkje brengt de honderden en honderden kledingsstukken, die ordelijk op lange tafels gestapeld liggen, aan het zweten; geur van wol en van katoen; geur van de arme naaisterkamertjes, waar die kleren gemaakt werden; geur van deftige en gelaten armoede.

En voor de toonbank, waar de voorzitter met grote gevatheid en bewonderenswaardige ijver fungeert, de lange stoet der dutsen, die de winterwarmte komen afhalen. Op vertoon van de kaart, die hun toegang geeft tot de volkssoep, is hen enkele dagen tevoren een andere kaart overhandigd. Daar hebben zij op geschreven, wat zij aan kleren het dringendst nodig hadden. Die tweede kaart is dan zorgvuldig onderzocht geworden: velen eisen boven de mate van de geefkracht; trouwens er wordt nog veel ingewacht, dat aan allen volledige voldoening zal kunnen geven, maar dat vooralsnog ontbreekt. De naam der verkorenen wordt afgeroepen: een oud

vrouwtje, een moeder met een kind aan de schort en een ander op de arm, een groenbleek zwanger meisje, en ook al een struise werkmans dienen zich aan. Sommigen zetten een weerzinwekkend armoegelaat; velen zijn Brussels joviaal en tappen moppen. Hun kaart nagezien “un jupon, une chemise de femme, un caleçon, un costume de garçon” wordt naar achteren toe geroepen.

En de burgerpolitie die onder de Napoleontische soldatenmuts en in de witte kiel ook hier werkzaam is, draagt het goed aan: stevig, degelijk goed, van betrouwbare hoedanigheid, en dat geen weldadigheid verraadt. Ieder krijgt naar lichaamsbouw en –grootte; aan de hemden die voor jonge meisjes bestemd zijn zit een gehaakt kantje; de jongens krijgen pakjes als op maat; nog steeds draag ik in mijn ogen de verblindende kleurenpracht van een paar sokken ...

Onder de begunstigden zijn er, die er opgetogen uit zien; anderen weer schijnen wel misnoegd; sommigen lijken totaal onverschillig, alsof het zo hoorde. “Maar allen zullen het van de winter warm hebben”, zegt mij een der helpende dames, “en dat is het voornaamste.”

De stoet der begiftigden duurt oneindig; de jonge dames aan de schrijftafel houden nauwelijks de kantoorlijst bij. De uitdelende voorzitter, die het anders al druk genoeg heeft, moet allerlei klachten en uitleggingen aanhoren. Het kacheltje doe zijn geduldig en gevoelloos kachelplichtje.

En intussen wordt mij door een comitélid uitgelegd, hoe dit alles ineens zit, hoeveel het maandelijks kost, hoe het een aantal naaisters aan werk help. En dit danken de armen voor een goed deel aan de weldadigheid van een burgerij, die onder de oorlog meer lijdt dan wie ook.

12 december.

Acht uur 's morgens (Belgische tijd), en de stalen strakheid van een vrieslucht.

Op zwarte, pezig gespierde paarden, manegedieren, die stappen als in het circus, over de vuurrode schabrak de witte benen in de glimmende laarzen, rijden de dragonders der garde voorbij. Zij zijn geheel in het wit. De witte handschoenen met hoge mouwschacht aan de gele leitoom; over de rechterarm het riempje dat de lange lans met het zwart-witte vlaggetje bevestigt. En op het hoofd de grote zilveren helm, tot diep in de nek, en bovenaan de vergulde adelaar.

Zij rijden voorbij. Zij doen wel wat teatraal aan. En men denkt: zo'n wit uniform moet op het slagveld al heel gauw vuil worden. Maar welke prachtige ruiters! Overdag zien wij ze voorbij lopen, te voet dan. En dan zijn ze zwaar, sommigen al te dik, de meesten te klein voor wat men bij zulk pompeus uniform verwacht. Eenmaal te paard echter zijn zij, van bij de drie trompetters die vooraan rijden, het speeltuig op de dij, tot bij de onderofficier die achteraan de regimentsvlag draagt, enig: als samengegroeid met hun dier, echte kentauren in Lohengrinskostuum. En die dan ook echte bewondering wekken.

Tegenstelling: acht uur 's avonds, op het boulevard. Drommen staan op hun tram te wachten, onder het gehuil der krantenverkopers. Het is een uur van levendige drukte, waarop men niet merkt dat er tegenwoordig veel minder militaire auto's dan voor een maand of zo door Brussel rijden. Als ineens het gegil van zulke auto's door de lucht krijst als het scheuren van zijde, gehoord aan een microfoon. Wij hebben nauwelijks de tijd, opzij te gaan: ons rijdt een limousine voorbij. In de limousine staat halfweg een doodkist.

Te Gent.

Men schrijft ons uit Vlaanderen:

Als aanvulling, gedeeltelijk toetsing, van de berichten uit Gent, aan de tijd ontleend (22 december, avondblad), wordt ons door een paar Gentenaars het volgende medegedeeld.

Dat de nood te Gent thans "schrikbarend" zou zijn, moet overdreven heten. Er is armoede, zeer zeker; honger wordt er echter nog niet geleden; dit kan alleen hoge uitzondering wezen. De bemiddelingen van burgemeester Braun en van schepenen Anseele hebben tot een naar omstandigheden redelijke regeling geleid. Door een comité van vermogenden, dat zich het Groene Kruis noemt, wordt dagelijks in de Nederlandse Schouwburg een voedzaam middagmaal verschaft, dat bestaat uit soep, vlees en aardappelen, tegen de geringe prijs van 35 centiem. Niet alleen behoeftigen, ook personen uit de middenstand, die in gewone tijden haast welstellend mochten genoemd worden, maken er wel gebruik van.

De stad laat werken aan nieuwe darsen, iedere ploeg dagelijks vijf à zes uur, tegen matig loon, wat toch de nood helpt lenigen.

Een belangrijk aantal gefortuneerden zijn te Gent gebleven, al zijn er ook vele uitgewekenen. In de werkhuizen van de bekende vlasspinnerij La Lys wordt gewerkt. Van de meeste huizen die verlaten zijn, worden de voornaamste tot kantoren of woonhuizen voor Duitse autoriteiten ingericht. Wie terugkeert en zijn huis bezet vindt, moet elders een onderdak zoeken. Het mooie gebouw van de Club des Nobles op de Kouter is bezet. Het Palace Hotel is in een ziekenhuis herschape. Door een groot kachelfabrikant werden honderden kachels voor het front geleverd, wat aanleiding gaf tot het bericht, dat er helemaal geen kachels meer te krijgen zijn.

De Duitse bezetting te Gent dagte kent van maandag 13 oktober: de vroegere commandant generaal Junk, is sedert enige tijd vervangen door von Seckendorff. Een oorlogsschatting is niet opgelegd geworden. Alleen moet de stad het leger onderhouden; het getal Duitse soldaten verschilt natuurlijk met de dag. Bovendien heeft de provincie haar deel op te brengen in de krijgsschatting van 480 miljoen, waar ieder der negen provincies zijn deel in te betalen heeft. In de provinciale raadszitting, die onlangs werd gehouden, heeft deze zaak aan de orde gestaan, en, naar verluidt, is die ook door tussenkomst van een financiële instelling geregeld.

De stad heeft ook pas een boete van 100.000 mark (waarvan 20.000 in goud) moeten betalen wegens het breken van een telefoondraad, waar de gemeente aansprakelijk voor gesteld is. De stad heft nu ook een belasting op de ongetrouwde burgers, en wel ongeveer als volgt: burgers van 27 tot 30 jaar betalen circa 5 F, die van 30 tot 40 ca. 10 F, die van 40 tot 50 15 tot 20 F. Er zijn verder opcentiemen al naar de waarde van het bewoonde huis. Met de belasting op de ongehuwden heeft men vooral de kloosters willen treffen: sommigen betalen een gezamenlijk bedrag van 200 tot 800 frank.

De populairste man van Gent is Edward Anseele, de socialistische schepen. Een hele legende is omtrent zijn persoon ontstaan. In hem herleeft het type van de oude gemeentenaren, die geen blad voor de mond namen en door kordate flinkheid de eerbied van vriend en vijand wisten af te dwingen.

Van al de verhaaltjes rondom Anseele zijn er vele die uitsluitend legendarisch zijn; iedere folklorist weet echter, dat een legende doorgaans nooit enige grond van waarheid mist. Zo zou Anseele, de volksvriend, zich eens boos hebben gemaakt als de rekvisities hem te hoog werden, en met een bof op de tafel hebben verklaard (er was

sprake van levensmiddelen): “dit is voor ons, en dat is voor ulder (voor u!)”

Anseele is zeer zeker even koen als driftig, maar hij mist ook geen diplomatenhandigheid, en zo weet hij menigmaal te bereiken, dat het goed recht der Gentse bevolking (die hoofdzakelijk bestaat uit arbeiders) ongeschonden blijft.

Voor het overige is het leven te Gent eerder draaglijk. Jammer dat men er maar zeer weinig nieuws uit het buitenland verneemt. Achtereenvolgens werden er twee voorname Hollandse kranten, die het in het oog van de veroveraar zouden verkorven hebben verboden; misschien ook maar tijdelijk?

Er is tamelijk veel leven in de stad. Natuurlijk vooral vanwege de talrijke Duitse soldaten. De koffiehuisen blijven open tot 10 uur (Belgische tijd), en men kan veel later ongehinderd over de straat lopen¹. Een “bekendmaking” die dezer dagen werd uitgeplakt vermeldt dat men op het Etappengebied waar Gent toe behoort, van 6 uur ’s morgens tot 6 uur ’s avonds vrij kan reizen. De 22^e dezer werd ook afgekondigd, dat voortaan ook te Gent, evenals in het Walenland, waar Belgische postbeambten aan het werk zouden zijn, de post aan huis zou bezorgd worden, nl. door de zorgen van de Gentse burgerpolitie. De brieven moeten echter ongesloten in het postkantoor besteld worden.

Dat o.a. de professoren Pirenne, Paul Fredericq en Vercoullie, alsook anderen en verschillende industriëlen, als gijzelaars fungeren (met

¹ De cinema’s lokken vele bezoekers; die van Vooruit wel het meest (de plaatsen kosten 25 centiemen en 15 centiemen); verder zijn nog open de Cinéma Pathé, de Cinéma des familles, Oud-Gent, Volkscinema enz.

ploegen van vijftien moeten zij bij beurten in een privaathuis der Veldstraat “vergaderen”) zal u wellicht reeds bekend zijn.

Hard zal het lot der gijzelaars wel niet zijn, toch vindt menig hooggeleerde voorzeker, dat hij zijn tijd nuttiger achter zijn leerstoel of in zijn studeervertrek kon besteden. “Das ist” waarschijnlijk “der Krieg!”

Het Antwerps centraal bureel, Kunstlei 64 te Antwerpen, deelt mee, dat uit een gehouden enquête der Verzekeringskas gebleken is, dat op de 1000 werklieden, in gewone tijden bij de bouwbedrijven in België werkzaam, slechts 55 thans werk hebben, bij de transportarbeiders 170 per 1000. Deze cijfers schijnen nog te zullen verminderen.

Zaterdag 2 januari 1915 – avondeditie

Londen, 2 januari. Aan de Times wordt uit Noord-Frankrijk gemeld dat Veurne gisteren opnieuw gebombardeerd werd. Weer was het station het doelwit. De granaten vielen echter ook in de stad.

Uit Duitsland.

Berlijn, 2 januari. De Norddeutsche Allgemeine Zeitung schrijft:

Men heeft een bericht verspreid, dat Duitsland aan het Amerikaanse ministerie van buitenlandse zaken te Washington ambtelijk had medegedeeld, dat de toelating van Amerikaanse consuls in België nu van de goedkeuring van de militaire overheid afhing en dat het wenselijk was, dat enige consuls ten minste voor enige tijde van hun post werden ontheven.

Dit bericht is in strijd met de waarheid. De Duitse regering heeft niet alleen aan de Amerikaanse regering, doch aan alle onzijdige en ook aan de verbonden regeringen medegedeeld, dat zij de besluiten van de vroegere consuls in de door het Duitse leger bezette gebieden, dus niet alleen in België, als voor haar niet bindend beschouwt. Aan de regeringen is echter gelijktijdig medegedeeld dat aan haar wensen met betrekking tot de toelating van consuls gaarne zou worden tegemoet gekomen. Alleen moest natuurlijk een uitzondering gemaakt worden voor de gebieden, waarin nog krijgsverrichtingen plaats hebben. Ook is verzocht slechts personen te benoemen, van wie de aan Duitsland vriendschappelijke gezindheid of ten minste onzijdigheid vaststond. Tevens werd het verzoek gedaan, om ook in België de voormalige consuls van hun ambt te ontheffen.

De Amerikaanse consul-generaal te Antwerpen nam onmiddellijk na de verovering van de stad onder Duitse militaire bescherming zijn werkzaamheden weer op. Te Luik is op verzoek van de Nederlandse regering reeds een Nederlandse consul. Overigens zijn Belgen als zodanig uitdrukkelijk toegelaten en is het te verwachten, dat de benoeming van andere consuls in de eerste plaats in genoemde steden en te Brussel volgen zal.

Men kan echter niet verwachten, dat de Duitse regering Belgische burgers met bepaald vijandige gezindheid als consuls in het bezette gedeelte van België zal toelaten. Deze aangelegenheid is van groot belang. In België zijn nl. totnogtoe bijna 300 Belgische onderdanen als consul van de verbonden mogendheden en van onzijdige staten opgetreden.

De oorlogstoestand.

Bij de zee hebben de Duitsers, naar zij melden, “van de herneming van het gehucht Sint Joris afgezien”. Dit gehucht ligt op het midden

van de weg, die van Nieuwpoort in oostelijke richting over de IJzer naar Mannekevere loopt. Sint Joris ligt nog aan de linkeroever van de IJzer.

In verband hiermee mag de ondergang van de Formidable worden herinnerd, want dit schip diende waarschijnlijk evenals de ontplofte Bulwark om de kust te beschieten (Westende en Zeebrugge?).

Van Franse zijde.

De Franse legatie in Den Haag publiceert betreffende de krijgsverrichtingen het volgende communiqué:

In de streek bij Nieuwpoort hebben de Duitsers Sint Joris gebombardeerd. Ze hebben er geen enkel succes mee behaald.

De economische toestand van België.

Brussel, 23 december.

Het blijft steeds van belang om in dit grote crisistijdperk na te gaan, wat er van België wordt. Weinig toch zal het voorkomen, dat in een zo bloeiend land binnen een zeer kort tijdsverloop het economisch leven volkomen vernietigd werd en zelden zal men de gelegenheid hebben om op zo directe wijze studie te kunnen maken van een verwording van het gemeenschapsleven als het huidige België dit te zien geeft. Wij hebben hier de gelegenheid voor een soort vivisectie, waarvan wij gebruik moeten maken, al kunnen wij ons geen afgerond beeld maken en al zijn wij slechts aangewezen op fragmenten, die echter, met het oog op later onderzoek, reeds nu vastgelegd behoren te worden.

Reeds eenmaal (in het avondblad van 21 november), deelde ik daartoe enkele feiten mee en nu schijnt mij het ogenblik gunstig om

opnieuw iets te zeggen over de economische toestand van België van dit oogenblik. De belangstellende kan de beide artikels dan onderling vergelijken.

Te meer is het op dit oogenblik van belang het Belgische leven weer eens te overzien, daar, zoals de lezer bekend is, wij hier sedert het begin der maand leven onder een nieuw regime. Maarschalk von der Goltz is opgevolgd door generaal baron von Bissing, welke, ik meldde het u reeds, ook voor de herleving van België's economisch leven werkzaam wil zijn. Te weinig blijkt nog uit de enkele besluiten door hem genomen, welke koers de nieuwe gouverneur-generaal uit wil, maar in welke toestand hij het terrein van zijn werkzaamheden vindt, tracht ik u hierna te schetsen.

Onder de gouverneur-generaal staan aan het hoofd der provincies militaire gouverneurs, officieren met de rang van luitenant-generaal of majoor-generaal, die hun zetel hebben in de hoofdsteden der provincie. Elke provincie is onderverdeeld in drie of vier districten. De steden Brussel, Antwerpen, Luik en Namen hebben bovendien een bijzondere militaire bevelhebber. Naast deze militaire overheden staat dan telkens een burgerlijk bestuur (Zivil-verwaltung).

De verhouding met de bestaande burgerlijke overheid is in grote lijnen vastgelegd in het besluit door de nieuwe gouverneur-generaal bij de aanvaarding van zijn ambt uitgevaardigd; het tweede artikel luidt aldus:

Alle bevoegdheden, welke volgens de wetten op het provinciaal en gemeentelijk bestuur behoren aan de provinciale gouverneurs, worden uitgeoefend door de militaire gouverneurs van het Duitse rijk. De voorzitters van het burgerlijk bestuur, toegevoegd aan de militaire gouverneurs, behandelen uit naam van deze laatsten de lopende zaken der provinciale administratie; zij behartigen de zaken

der bestendige afgevaardigden en zitten deze voor. De bevoegdheden, toebehorende aan de koning der Belgen, worden door mij, in mijn hoedanigheid van keizerlijk gouverneur-generaal, uitgeoefend.

Op de voet van deze nieuwe regeling werden dan ook de Provinciale Staten tegen 19 dezer bijeengeroepen om te beslissen over de wijze van opbrengen der nieuwe oorlogsschatting van 40 miljoen frank per maand, waarover ik u reeds in een vorige brief berichtte. De moeilijkheden, waarop deze nieuwe eis der Duitse regering stuitte schijnen (zekerheid is omtrent de daarover gevoerde besprekingen niet te verkrijgen) op een of andere wijze te zijn opgelost, tenminste, tegen de verwachting in kwamen de Provinciale Staten zaterdag jl. bijeen en ziehier wat er besloten werd. Uit voorafgaande besprekingen was gebleken, dat de Duitse overheden deze concessie hadden gedaan: terstond na betaling van de eerste maandelijke termijn zouden de opeisingen voor het leger, tot nu toe met oorlogsbons verrekend, in contanten worden uitbetaald. Om deze redenen raadden de rapporteurs aanneming van het voorstel aan op deze basis: een regeling wordt getroffen met de Belgische Nationale Bank en met de Société Générale de Belgique, die de vereiste sommen zullen verschaffen; later zullen de provincies, die nu gezamenlijk deze lening opnemen, dan nader bespreken welk gedeelte der oorlogsbelasting op elk van haar zal komen. In de gewone zittingen der Staten zal dan besloten worden op welke manier in 1916 de voorgeschoten sommen terug zijn te betalen. De Staten van Brabant namen het voorstel met 56 tegen 4 stemmen aan. Dezelfde besluiten werden in de andere statenvergaderingen genomen.

Het grootste voordeel aan deze oplossing verbonden is zeker wel, dat op deze wijze de belastingbetalers niet terstond lastig gevallen moeten worden, want dit zou bezwaarlijk gaan. Immers, enerzijds

zijn de meeste kapitaalkrachtige Belgen buiten hun vaderland en dus niet te bereiken, terwijl aan de andere kant de middenstand, die wellicht in zijn zaken het meest door de oorlog getroffen wordt, reeds op allerlei wijzen zijn financiële draagkracht heeft zien belasten. Want men ma niet vergeten dat, om maar iets te noemen, de hoge plaatselijke oorlogsschattingen, het onderhoud der talloze werklozen en armlastigen en zoveel andere moeilijkheden aan de gemeentekassen zeer zware eisen hebben gesteld. Hieraan tegemoet te komen wordt dan ook overal een vraagstuk, dat de gemeenteoverheden de grootste zorgen baart. Gent ging reeds voor met een belasting van twee frank per ingevoerde ton steenkool en met een belasting op eigenaars van leegstaande percelen, welke laatste ook in Brussel staat afgekondigd te worden. Antwerpen eist een tolgeld van ieder persoon, die de stad betreedt en verlaat, en overal wordt men aangespoord zijn nog niet verrekende belastingen te voldoen. Doch dit alles is bij de reusachtige bedragen, die opgeëist moeten worden, slechts een druppel in de zee en met schrik ziet men dan ook nieuw op te leggen schattingen tegemoet, want het einde is er nog niet van te zien. Gisteren nog werd bekend dat aan Kortrijk, een stad van een 35.000 inwoners, waar de nijverheid ook al geheel stil ligt, een schatting van tien miljoen was opgelegd, wegens het verbergen van wapens! En zo gaat het voort.

Daarbij komt, dat de armoede hand over hand toeneemt en er duizenden nodig zijn om de nood in dit barre jaargetijde althans enigszins te lenigen. Honderden houden zich met dit liefdewerk bezig, maar de ellende, die in kleinere plaatsen op het platteland geleden wordt, moet verschrikkelijk zijn, want juist daar zijn levensmiddelen en het vooral in de winter zo nodige licht en vuur schaars. Steenkool en petroleum zijn trouwens in de steden ook al moeilijk te verkrijgen, zodat er stemmen opgaan lezingen en avondschole voor ouderen te openen en de moeders verzoeken om

aan de kinderen geen huiswerk meer op te geven, daar dit onnodige uitgaven voor licht op de huishoudrekening brengt. Zijn dit geen treffende staaltjes van de heersende ellende? En dat hierin geen overdrijving schuilt, bewijzen de cijfers. Hier te Brussel is de petroleum niet te krijgen, steenkool kost 50 frank de ton, tegen in gewone tijden 38 frank, maar ook van dit nu kostbare artikel worden uitdelingen van gemeentewege gedaan. In de andere steden is het al evenzo gesteld.

Een einde van dit alles is nog lang niet te voorzien, want ondanks de van Duitse zijde herhaalde verzekeringen, dat de hervatting van het gewone leven een hoofdzorg bleef en de pompeus afgelegde verklaring, dat na de inneming van Antwerpen het geregelde verkeer weer zou hervat worden, blijkt van dit alles niets. En dit kan ook niet, ik wees er reeds op, zolang alles aan het militair belang ondergeschikt moet worden gehouden.

Het spoorwegverkeer is in verschillende richtingen wel zo'n beetje hersteld, maar geenszins in de mate, dat het ook maar enigszins aan zeer bescheiden economische behoeften zou voldoen. Ik geef u weer enige voorbeelden. Van Brussel naar Gent gaat men in drie uur eerst per tram en per rijtuig naar Asse en vandaar per buurtspoor. Van Gent kan men over Ursel naar Brugge, per buurtspoor in 2 ½ uur. Van Ursel over Eeklo naar de Hollandse grenzen, maar daar niet over! Enz. enz. De prijzen zijn zeer hoog, ongeveer vijf cent per kilometer. Dit is de praktijk; in theorie is er een Verwaltungsrat der Belgischen Eisenbahnen, aan wie de zorgen voor dit verkeersmiddel zijn opgedragen.

De post werkt ook beter, vooral in het binnenland, maar voor het buitenland mag men alleen naar Duitsland schrijven; zelfs naar Oostenrijk worden geen brieven aangenomen en naar Nederland, jammer genoeg, al evenmin. In dit verband dient er op gewezen, dat

de nieuwe gouverneur-generaal dezer dagen opnieuw heeft laten aanplakken, dat volstrekt niemand op andere wijze dan per Duitse post brieven mag doen vervoeren. Feitelijk is alle briefverkeer tussen ons land en België dus verboden. Telegraaf en telefoon werken nog steeds niet, d.w.z. niet voor het publiek. Alleen Wolff schijnt naar ons land te mogen seinen, hetgeen ons wel enigszins deloyale concurrentie lijkt. (Hier behoort het nog steeds niet gevonden ironieteken te staan!)

Ook het verkeer op sommige waterwegen is zowat hersteld, maar ook hier heeft men te kampen met talloze moeilijkheden, voortvloeiende uit de eisen, die het militair belang stelt; passen en paperassen zonder tal. Voor elke reis moet niet alleen de kapitein, maar elk lid van de bemanning een Passierschein hebben, welk papier na elke reis weer moet afgegeven en voor een nieuw ingewisseld worden; het vaartuig mag overal doorzocht worden en is eigenlijk nergens zijn leven zeker.

Zo ziet men dat er feitelijk sedert een maand weinig vooruitgang te bespeuren is. Hoe het in verschillende takken van nijverheid gesteld is, hoop ik in een volgend artikel uiteen te zetten.

Antwerpen.

De 9^e december is te Antwerpen de volgende bekendmaking van de Duitse overheid aangeplakt.

De bevolking van Antwerpen en omgeving wordt dringend verzocht, al de kledings- en uitrustingsstukken, wapens, krijgsvorraad, hulzen of delen daarvan, alsook alle andere voor het oorlogvoeren benodigde voorwerpen, zowel van het Duitse of van andere legers voortkomend, en die zich nog in haar bezit mochten bevinden of door haar zouden gevonden worden, aan de naastbij gelegen

troepenafdeling af te leveren of, waar het niet ontplofte artillerievoorraad geldt die, wegens het daaraan verbonden gevaar voor ongevallen, niet mag aangeraakt worden, aan voornoemde troepenafdeling nauwkeurig aan te duiden.

Voor het inleveren of ontdekken van zulke voorwerpen zal de volgende beloning betaald worden.

1°. Voor gesorteerd geel koper, koper, brons, aluminium, zink en lood per kilogram 25 pfennig.

2°. Voor ijzer waaraan andere metalen gehecht zijn (artillerie-ontploffingsstukken) per kilogram 3 pfennig.

3°. Voor ijzer waaraan geen andere metalen gehecht zijn per kilo 1 pfennig.

4°. Voor al het overige (kledingsstukken, blanke en handvuurwapens, uitrustingsvoorwerpen van alle aard) per kilo 15 pfennig.

5°. Voor geld en voorwerpen van waarde, welk ook het bedrag is, 5 ten honderd der schattingswaarde.

6°. Voor afzonderlijke voorwerpen, bijzonder voor zulke van grote waarde en die moeilijk of gevaarlijk in zekerheid te brengen zijn (veldkijkers, kunstmatig vervaardigde toestellen, wagens, mitrailleurs, paarden, vee) volgens hun waarde en de moeilijkheid om ze te bergen, 5 tot 7 ten honderd der schattingswaarde.

7°. Bij niet-ontplofte artilleriestukken, voor elke plaats waar ze gevonden worden 50 pfennig.

Degenen die dergelijke voorwerpen zouden behouden, vernielen, in de grond verbergen of op andere wijze verstoppen of degenen, aan wie zulke daden bekend zouden zijn zonder ze aan te geven, worden met gevangenis gestraft.

De Duitse "Hafenkommandantur" te Antwerpen heeft daar de 20^e december het volgende bekend gemaakt:

Met betrekking tot de scheepvaart is het verboden:

- 1°. Passagiers aan boord te vervoeren:
- 2°. Brieven, foto's en nieuwsbladen te verzenden.
- 3°. Aan Belgen toebehorend privaateigendom zonder toelatingsbewijs te vervoeren.
- 4°. Reisduiven aan boord te houden of te vervoeren.

Ingeval van inbreuk op bovenstaand verbod, zal niet alleen de scheepskapitein, maar ook de gehele bemanning krijgsgevangen genomen en naar Duitsland gevoerd worden. Het betrokken schip wordt terzelfder tijd in beslag genomen.

Naar van bevoegde zijde verzekerd wordt, zal eerstdaags het postverkeer in de stad Antwerpen van overheidswege geregeld worden.

Dagboek van de oorlog. (KVdW)

Brussel, 13 december.

De nieuwe gouverneur-generaal schijnt het er op aan te willen leggen, alle achterstallige zaken maar ineens met energie op te ruimen. Nu laat hij tegen 19 dezer de provincieraden bijeenroepen (de provinciegouverneurs hoeven er niet bij te wezen), die beslissen zullen hoe de oorlogsschatting, die ons is opgelegd, zal worden betaald. Van die oorlogsschatting hadden wij vroeger al gehoord; maar men had er toen niet verder over gepraat; en zo was men zelfs gaan geloven dat de vastgestelde som, niet minder dan vijfhonderd miljoen, in één jaar te betalen, ook de Duitsers wat hoog was gaan schijnen, zodat zij er voorlopig van hadden afgezien.

De eenvoudigen die aldus dachten zien hun waan ineens stuiten als een kaartenhuisje; op het ogenblik dat de provinciale staten bijeen

werden geroepen, werd ons ook medegedeeld, dat de verenigde provincies van het land maandelijks en voor de duur van het jaar gezamenlijk veertig miljoen kregen te betalen. Eerste vervaldag: 15 januari. Over de wijze van uitbetaling zou de Duitse regering toezicht houden.

Wij weten dus waar ons aan te houden. Achter het oor krabben baat niet. Zodat ons niets anders staat te doen dan te vertrouwen in de wijsheid van de provincieraden.

“Als het maar niet weer op ons terugvalt” zucht een burgermannetje, die naast mij de afkondiging staat te lezen. “Al de rijken zijn weg met hun geld”, mijmert hij verder, “en het is bij de werkman niet dat men de miljoenen zal gaan zoeken” ...

15 december.

De aanplakbiljetten, waarbij ons de veertig miljoen per maand werden gevraagd, hebben een kort leven gehad. Ziet men er nog een paar in afgelegen wijken, in de stad zijn zij onvindbaar geworden, overplakt als ze werden met allerlei oorlogsnieuws. In steden als Brussel zijn er steeds mensen die buitengewoon goed zijn ingelicht. Zij weten letterlijk alles, en hebben voor elke bewering een bewijs. En nu kwamen zij ons mededelen; een neutrale regering die zich het lot van België aantrekt zou hebben geëist dat de toch al heel hoge sommen door sommige steden betaald, (Brussel kwam er van af met vijftig miljoen), zouden worden afgetrokken van de globale oorlogsschatting, die aldus aanzienlijk zou verminderen.

In hoever dit voor waarheid en als reden van het verdwijnen der afkondiging kan gelden, zal ik niet beslissen. Ik vrees echter ten zeerste, dat de Duitse regering niet zal laten afdingen ...

16 december.

Ik zit achter mijn kachel te dubben over de dood van Prof. van Gehuchten. Buiten huilt de wind. Ik denk aan die grote schone man met de fluwelen blik en de innige handdruk. Niemand liet als hij de impressie achter van eerlijkheid en eenvoud, grondslagen van een harmonisch leven en eenvoud, grondslagen van een harmonisch leven, naar geest en lichaam gezond. En wie één enkele maal met hem een lang gesprek mocht hebben, wist schroomvol dat hij voor een geniaal man stond, met wonderklare en diepe maar toch kinderlijk reine blik, niet alleen op zijn vak, maar ook op elk levensverschijnsel; iemand met Goethiaanse aanleg, die ook buiten de eigen studie intuïtieve kennis en wijsheid bezat in kunst en wetenschap; een zeldzame intelligentie die, aldoor besproeid door een milde ziel, nimmer verdorren kon, eeuwig jong zou blijven, en die tenminste evenveel liefde als eerbied afdwong.

Ik zit te dubben: nog een van de beminden die ik niet terug zou zien ...

Als ineens, onder mijn venster, drie kinderstemmen, schril en rins, met onaangenaam keelgeluid aan het zingen gaan. Het stemt eerst wrevelig: ik word niet gaarne in mijmeringen gestoord. Maar wekt, niet alleen om de zeer eenvoudige kortademige melodie, een litanievormige sekwentie, maar ook om de woorden, een kerstlied, mijn aandacht. En mijn hart gaat blij open, waar ik onderscheid:

O ster, o ster, waar zullen wij gaan?
Wij zullen tezamen naar Bethlehem gaan,
Van Bethlehem naar de schone stad
Waar dat Maria met het Kindeke zat.
Wie zal dat Kindeke offeren?
De dochter van Jochim.
En als wij uit de kerk kwamen,
Wie zagen wij daar staan?
Jesu met zijn kruisken aan.

Zijn kruisje aangedaan.
Dan trokken wij Jezus de nagelkes uit,
Dan schonk er Maria de wijn,
Dan schonk er Maria de wijn.
Dan speelden wij op ons viooltje.
Op zijn viooltje:
Laat ons samen vrolijk zijn.
Laat ons samen vrolijk zijn.”

De zang staakt. Zacht gemompel van stemmen. Ik doe de voordeur open: zij zitten op de knieën voor het verlichte keldergat, achterste omhoog, en in de gloed van het gas zie ik hun rode, blozende gezichten. Als ze mij zien, schrikken zij op, reiken al gauw de verkleumd blauwe hand: “Krijgen wij een cent?”

Ik wenk ze binnen. Ze staan bedremmeld in de warme kamer, zien langs de muren op, en naar de grote schrijftafel. Maar hun brutale jongenskoppen, blakend van gezondheid, lijken allesbehalve beschaamd. “Waarom komen jullie nu al met kerstliedjes?” vraag ik. “Ah, omdat het koud is!” antwoordt de grootste, en de twee anderen stemmen in.

Zij krijgen elk een koek, waar ze gulzig in bijten. Als hij opgegeten is, vraag ik of ze nog liedjes kennen. Ze bezien elkaar, en dan, zonder verdere afspraak:

“Op een nieuwejaar,
Dan sliep ik met mijn vaar;
Mijn vaer wou dat niet hebben:
Dan slaap ik in mijn bedde.
Mijn bedde was te maken:
Dan slaap ik in het laken.
Het laken was te wassen:

Dan slaap ik in de plassen.
De plassen waren te diep:
Dan slaap ik in het riet.
Het riet dat was te rot:
Dan slaap ik in de hond zijn hondekot.
De hond begint te grollen:
Dan trek ik bij zijn krollen.
Zijn krollen waren te nat:
Dan trek ik in 't verken zijn g ...”

Het laatste woord komt er niet uit: zij moeten teveel lachen, rood tot achter de oren. Ik lach mee, geef hun elk een klinkende nikkel. En de kleinste dan, die een wijs gezichtje heeft, zegt uit eigen beweging: “Wil ik er nog eentje zingen?”. Zijn makkers zien hem verbaasd aan. Maar hij is al aan de gang met een vals en pijnlijk stemmetje en heel veel oplettende ijver:

“Nieuwjaarken, ik sta hier buiten,
Al met mijn mandje al in mijn hand;
Ik zal het nemen, ik zal het geven,
Ik heb zo geerne een koekenbak.
Ja, dat is waar; ja, dat is waar;
Ik heb zo geerne een zalige nieuwejaar” ...

Stilte valt in. Zij voelen dat zij mogen vertrekken, maar weten niet goed hoe te doen. Ik sta op, zeg hun: “Op kerstavond moogt ge nog een keer komen.” Hun blauwe ogen zien vertrouwend en blij naar mij op.

“Dag meneer!”

Twee minuten later hoor ik ze wat verder staan zingen ...

En ik zit weer alleen. En ik denk weer aan de heerlijk levende krachten die ons in deze oorlog ontvielen. Maar ik denk ook aan de eeuwige ziel, aan de eeuwige levenskracht van mijn volk, die daareven in mijn kamer heeft staan zingen.

Ik ben wel weemoedig: ik ben niet treurig.

17 december.

Afschrikking: wij horen weer het kanon.

Wij wisten wel dat er daar aan de IJzer nieuwe bedrijvigheid moest heersen: ook al hadden de bladen er ons niets van gemeld. De voorbijrijdende treinen, die uit Vlaanderen kwamen, of beladen met materiaal en soldaten, (er zijn er van alle soorten) naar Vlaanderen gaan, zeggen ons dat nieuwe, meer verwoede, misschien beslissende gevechten aan de gang zouden zijn. Over de boulevard zagen wij nieuwe manschappen lopen: echte reuzen, eerbiedwekkend zo door de uitdrukking van het strenge gelaat als door de gestalte. “Na de witte Kentauren, de donkere Lapithen”, zegt mij een helleniserende vriend. En wij denken aan de legendarische strijden uit Thessalië. Toen ronkten de verre dalen van de rollende rotsblokken: als rollende rotsblokken horen wij in de verte het kanon.

En zowaar, na zo een lange tijd, is het als een verademing de oorlog met onze zintuigen gewaar te worden, en niet langer meer met ons vernuft.

Het verre geschut is een opwekking. Wij ontwaken uit onze dorre, bedisselde gissingen, aanleiding tot onvruchtbaar twisten. Het kanon spreekt: wij zwijgen, en luisteren naar ons bonzend hart.